

Жорова І.Я.

**СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ИЗУЧЕНИЮ
ПРОФЕССИОНАЛИЗМА ПЕДАГОГА**

В статье рассмотрена суть профессионализма педагога в смежных научных направлениях и раскрыто его содержание путём корреляции системного, синергетического, личностно-деятельностного, гуманистического, аксиологического и акмеологического подходов.

Ключевые слова: профессионализм педагога, методология, системный подход, синергетический подход, личностно-деятельностный подход, гуманистический подход, аксиологический подход, акмеологический подход.

Zhorova I.Y.

**MODERN METHODOLOGICAL APPROACHES TO STUDY OF TEACHER'S
PROFESSIONALISM**

Teacher's professionalism in related scientific fields is studied in the article, through system, synergetic, personality-active, humanistic, axiological and akmeological approaches are exposed its interconnection.

Key words: teacher's professionalism, methodology, system approach, synergetic approach, personality-active approach, humanistic approach, axiological approach, akmeological approach.

УДК 37.02:377

Копил О.А.

**ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВНОСТІ
МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ З ВИКОРИСТАННЯМ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Стаття присвячена проблемі формування самоосвітньої компетентності студентів немовних спеціальностей при вивченні іноземної мови для професійного спілкування. У статті розглядаються основні принципи організації та проведення експериментальної перевірки ефективності розробленої автором методики формування зазначеного виду компетентності з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: самоосвітня компетентність, студенти немовних спеціальностей, інформаційно-комунікаційні технології.

Одним із головних факторів поліпшення якості підготовки спеціаліста, є його готовність до самостійної діяльності, яка формується протягом навчання у вищому навчальному закладі. Проблема формування самоосвітньої компетентності, а також її окремих складових, досить добре вивчена на сучасному етапі розвитку педагогічної науки. Компетентнісний підхід до освіти розглядається українськими вченими за різними напрямками: уміння вчитись як ключова компетентність (О. Савченко); досвід закордонних країн і стратегія впровадження в українську систему освіти компетентнісного підходу (Н. Бібік, О. Овчарук, С. Трубачева); моніторинг рівнів досягнень компетентностей (О. Локшина), ключові компетентності особистості (С. Бондар) та ін. Самостійній пізнавальній діяльності присвячені роботи В.Беспалько, А.Громцевої, Г.Кулагіна, А.Усової; педагогічні системи самоосвіти є темою досліджень Т.Ільїної, Ю.Кулагіна, Г.Серікова.

Дидактичні можливості інформаційно-комунікаційних технологій з активізації формування даного виду фахової підготовки студентів при вивченні іноземної мови для професійного спілкування, а також педагогічні умови використанням засобів ІКТ у навчанні студентів немовних спеціальностей не одержали достатнього висвітлення. Розробка

відповідної методики навчання та теоретичне обґрунтування наукових розвідок у данному напрямку вимагають експериментальної перевірки та підтвердження власної ефективності [3; 4].

Мета статті – проаналізувати основні принципи організації та проведення експериментальної перевірки ефективності методики формування самоосвітньої компетентності студентів немовних спеціальностей при вивченні іноземної мови для професійного спілкування з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Мета експериментальної роботи в рамках дослідження полягала в перевірці ефективності організації процесу навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), спрямованого на формування самоосвітньої компетентності при вивченні іноземної мови для професійного спілкування та побудованого з урахуванням визначених педагогічних умов, а саме:

- формування ціннісного відношення до використання новітніх інструментів ІКТ у навчанні перекладу;
- організація синхронної й асинхронної іншомовної взаємодії з фахівцями перекладачами й потенційними роботодавцями через мережу Інтернет;
- використання мультимедійних адаптивних навчальних програм з відкритою структурою й нефіксованим змістом;
- використання аудіо-, відео- й текстових дидактичних матеріалів в електронній формі, спрямованих на зняття труднощів у процесі формування трансформаційної компетенції.

На основі встановлених педагогічних умов була розроблена інтегративна методика побудови педагогічного процесу, що відповідає поступовому характеру підготовки фахівця. Опишемо схему педагогічного процесу, побудованого на основі запропонованої методики.

На підготовчому етапі на основі контенту мереж супутникового віщання й ресурсів глобальної мережі Інтернет добираються дидактичні матеріали, основними характеристиками яких є: автентичність, значимість у сфері професійної комунікації, електронна форма, наявність перекладацьких труднощів.

Важливо відзначити, що підбір дидактичних матеріалів, що відповідають даним вимогам, здійснюється не тільки на підготовчому етапі, але й на основному, таким чином, іде постійна робота з поновлення й удосконалення текстів, аудіо- й відеосюжетів.

У зв'язку з цим, особливу роль набуває можливість здійснення контекстного пошуку аудіо-, відео- й текстових дидактичних матеріалів, що відповідають даним вимогам, мережевими засобами ІКТ, що відкривають необмежений доступ до різноманітних джерел інформації, що й дозволяють компенсувати відсутність іншомовних автентичних навчальних посібників професійної перекладацької тематики, а також іншомовних періодичних видань зі сфери професійної комунікації.

Оперативне поновлення засобами ІКТ дидактичних матеріалів, що відповідають сфері професійної комунікації, забезпечує їхню сучасність, актуальність, науковість, дозволяє зберегти професійну значимість у даній сфері, реалізувати міжпредметні зв'язки і в такий спосіб оптимізувати формування технологічного компонента самоосвітньої компетентності.

За допомогою ІКТ можливо також знайти паралельні тексти (тобто тексти мовою оригіналу та їхній переклад, виконаний професійними перекладачами), а також субтитри українською та іноземною мовами до аудіо- та відеофайлів. Подібні дидактичні матеріали дозволяють суттєво активізувати формування самоосвітньої компетентності, дають можливість продемонструвати реальні приклади перекладацької трансформації, перекладу термінів, ідіоматичних виразів, складних граматичних конструкцій, недоліки даного конкретного перекладу або перекладацької стратегії.

Сукупність отриманих дидактичних матеріалів є основою для системи перекладацьких і доперекладацьких вправ, виконуваних у ході аудиторної й позааудиторної роботи студентів.

На думку ряду дослідників, а саме А.Ширяєва, Р.Міньяр-Белоручева, О.Артем'євої тощо, побудова навчального процесу повинна ґрунтуватися на основі системи вправ, однак виділення інформаційного компонента в складі самоосвітньої компетентності, а також дидактичні можливості ІКТ, змушують переглянути запропоновані системи з урахуванням їх активізації засобами інформаційних технологій.

У межах даного дослідження розроблена система містить вправи на всі види перекладу: письмовий, усний (послідовний), автоматизований. Вправи не носять статичний, фіксований характер, електронна форма дидактичних матеріалів дозволяє постійно їх поновлювати з урахуванням як сфери професійної комунікації студентів, так і необхідності збереження актуальності перекладного матеріалу. Усі вправи на усний і послідовний переклад виконувалися з використанням комп'ютерних засобів відтворення, а також цифрової лінгафонної лабораторії.

Ряд переваг електронного відтворення аудіо-/відеоматеріалу перед традиційними касетними записами дозволяють реалізувати систему вправ, спрямованих на ситуаційне формування компетенції усного (послідовного) перекладу в сфері професійної комунікації, максимально приближене до реальних професійних умов. Це дозволяє не тільки встановити наявний рівень даної компетенції, але й стимулювати студентів до професійного саморозвитку. Електронна форма аудіозаписів дозволяє при необхідності не тільки опрацювати аудиторний матеріал самостійно, за рахунок того, що студенти можуть оперативіно скопіювати потрібний запис на будь-який цифровий носій інформації, але й робить можливим їхнє долучення до блоку зберігання інформації сучасних лінгафонних класів нового покоління (наприклад, Sanako Lab 100). Використання подібних аудиторій дає можливість включити студентів, у рамках навчального процесу, в аналог майбутньої професійної діяльності.

Важливою особливістю організації навчання по запропонованій методиці відповідно до встановлених педагогічних умов є орієнтація створеної системи вправ на організацію самостійної позааудиторної роботи з індивідуальною траєкторією на основі використання засобів ІКТ.

З метою корекції рівня базової підготовки студентів та економії аудиторного часу, самостійна позааудиторна робота студентів будується за індивідуальною траєкторією. Вона реалізується за рахунок використання мультимедійних, інтерактивних, адаптивних навчальних програм, що активізують систему підготовчих (доперекладацьких) вправ. Технологія синтезу мовлення дає можливість озвучити існуючий текстовий матеріал, без залучення носіїв мови, що дозволяє створити навчальні програми з відкритою структурою й нефіксованим змістом. У рамках даного дослідження використовується ряд готових навчальних програм.

Паралельне залучення до навчального процесу дидактичних матеріалів в електронній формі, комп'ютерних інструментів відтворення аудіо- й відео-, комп'ютерних інструментів перекладацької діяльності дозволяють створити систему квазі-професійних та учбово-професійних ситуацій, які імітують професійну діяльність, дозволяючи сформуванню ціннісних відношень у студентів немовних спеціальностей до використання ІКТ у перекладацькій діяльності.

Таким чином, експериментальне навчання на основному етапі будується на основі створеної системи вправ та ситуацій і підкріплюється навчальними програмами.

Важливим елементом запропонованої методики є використання електронної пошти та сайту викладача, що містить дидактичні матеріали та посилання на корисні ресурси мережі Інтернет, а також сайтів перекладацьких агентств і співтовариств, що дозволило активізувати самостійну роботу студентів і забезпечити постійну взаємодію з викладачем. В умовах експериментального навчання заняття проводяться один раз на тиждень. За цих умов саме електронна пошта дозволяє зняти труднощі, що виникають у ході виконання домашнього завдання, вислати додаткове індивідуальне завдання або оперативіно зв'язатися із групою студентів. У випадку, коли студент не був присутній на аудиторному занятті, він завжди

може знайти поточне завдання на сайті викладача або ж зв'язатися з ним по електронній пошті. Одночасно така організація процесу навчання дозволяє включити студентів у реальне професійне перекладацьке спілкування за допомогою чатів і форумів на сайтах професійних перекладацьких агентств і співтовариств, що стимулює професійний розвиток і підвищує соціальну адаптацію.

Таким чином, завдання експериментальної роботи полягало в тому, щоб апробувати методику побудови педагогічного процесу, яка реалізує на практиці визначені педагогічні умови використання ІКТ для формування самоосвітньої компетентності при вивченні іноземної мови для професійного спілкування.

Виходячи із цілей та завдань, а також особливостей структури самоосвітньої компетентності, була дібрана адаптована і розроблена низка діагностуючих методик, що мають комплексний характер. Основними методами діагностики, що використовуються в рамках даного дослідження, є такі: спостереження за роботою студентів і викладачів; проведення інтерв'ю та анкетування викладачів іноземної мови, що працюють на немовних спеціальностях"; тестування, аналіз виконаних перекладів, формуючий та констатуючий експеримент, методи статистичного аналізу експериментальних даних.

При підготовці дослідно-експериментальної частини дослідження були виділені наступні етапи: початковий (констатуючий етап), основний (формуючий етап, що містить низку проміжних зрізів), підсумковий (контрольний етап). До експериментального навчання були залучені студенти 1 та 2 курсів спеціальностей "Транспорт", "Харчові технології", "Фізика", "Математика".

Слід зазначити, що формування самоосвітньої компетентності в курсі "Англійська мова для професійного спілкування" в межах експериментального навчання відбувалося паралельно та на основі формування іншомовної комунікативної компетенції. Таким чином, експериментальна робота проводилася за двома напрямками. Перший з них: діагностика ефективності формування професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності (ІКК) з використанням ІКТ на 1-2 курсах зазначених спеціальностей.

Другий напрямок – діагностика ефективності формування самоосвітньої компетентності при вивченні англійської мови для професійного спілкування на 1-2 курсах тих самих спеціальностей. При цьому в межах навчання проводилася лише корекція рівня сформованості іншомовної комунікативної компетентності, тоді як основний акцент робився безпосередньо на формуванні специфічних компонентів самоосвітньої компетентності.

Експериментальна робота за першим напрямком, спрямована на формування ІКК, проходила в два етапи. У межах формування іншомовної комунікативної компетентності було умовно виділено три галузі, у яких найбільш доцільним є використання ІКТ: засвоєння лексики (загального характеру й термінологічної), засвоєння граматики, розуміння іншомовного мовлення на слух.

Тестування відбувалося за наступною схемою: під час першого семестру першого етапу тестування ІКТ використовувалися без дотримання виділених педагогічних умов, тоді як під час другого семестру освітній процес проходив з урахуванням даних умов. Таким чином, порівняння показників першого та другого й весняного семестрів дозволило зробити висновки про ефективність запропонованої моделі.

На другому етапі були виділені контрольні групи. При цьому як в контрольних, так і в експериментальних групах вимірювався загальний рівень ІКК на початку семестру, і відповідно наприкінці обчислювалося збільшення ІКК, потім порівнювався рівень збільшення ІКК в експериментальних і контрольних групах.

Вимір засвоєння лексики здійснювався на основі тестів, контроль засвоєння вимови слів – усно. Рівень засвоєння граматичних конструкцій, як і розуміння на слух іншомовного мовлення, замірявся на основі семестрових контрольних робіт із граматики та аудіювання.

На початковому етапі діагностувався рівень самоосвітньої компетентності, сформований без використання встановлених педагогічних умов, проводилася теоретична

робота. На даному етапі основними були діагностичні методи (анкетування, бесіда, інтерв'ювання), обсерваційні методи (цілеспрямоване лонгітюдне спостереження).

На наступному етапі основними виступали експериментальні методи (констатуючий та формуючий експерименти), а також методи математичної статистики. До варіативних умов проведення експерименту відносимо навчальний матеріал в електронній формі (підібраний засобами ІКТ) і методика, покладена в основу навчання на період експерименту.

В експериментальних групах навчання проводилося за експериментальною методикою, з урахуванням встановлених педагогічних умов, на основі навчальної аудіо-, відео- й текстотеки, сформованої з матеріалів автентичних науково-технічних джерел в електронній формі, запозичених із середовища Інтернет з характеристиками, необхідними для формування самоосвітньої компетентності, і створеної системи вправ, спрямованої на формування компетенцій письмового, усного перекладу та інформаційної компетенції.

Система вправ на послідовний переклад ґрунтується на аудіо- й відео- матеріалах в електронній формі, тоді як у контрольних групах на звичайних аналогових записах. Окремі елементи даної системи в експериментальній групі реалізовувалися в цифровій лінгафонній аудиторії. Взаємодія зі студентами експериментальних груп здійснювалася з використанням можливостей мережових ІКТ. Одночасно в рамках перекладацької практики в експериментальних групах реалізовувалася низка учбово-професійних ситуацій орієнтованих на: комплексне використання інструментів ІКТ; включення студентів у середовище професійного спілкування на сайтах перекладацьких співтовариств, бюро перекладів тощо. Усе це дозволяє стверджувати, що за даних умов результати навчання залежали тільки від введених експериментальних факторів.

Судити про сформованість самоосвітньої компетентності можна за наступними критеріями, а саме: володіння її спеціальними компонентами, компетенціями усного (послідовного) і письмового перекладу текстів зі сфери професійної комунікації, а також, виходячи зі специфіки перекладацької діяльності, інформаційної компетенції.

Об'єктивність виділення даних критеріїв обумовлена наступними факторами: здатність виконання письмового й усного перекладу ґрунтується на володінні базовими компонентами самоосвітньої компетентності та іншомовної комунікативної компетенції, тому окрема їхня діагностика не потрібна, однак інформаційний компонент, незважаючи на тісний зв'язок з компетенцією письмового перекладу, вимагає володіння комп'ютерними інструментами та дистанційними засобами комунікації.

Таким чином, самоосвітня компетентність обчислюється як на початковому (діагностичному), так і на контрольному етапі за наступною формулою: $\beta = (Q_i + Q_o + Q_w) / 3$, де β – самоосвітня компетентність при вивченні іноземної мови для професійного спілкування, Q_i – інформаційна компетенція, Q_o – компетенція усного послідовного перекладу, Q_w – компетенція письмового технічного перекладу.

Для виявлення рівня даних компонентів застосовувалися завдання, адекватні їхньому характеру. Успішність виконання комплексу підібраних завдань може служити одним із загальних показників рівня сформованості самоосвітньої компетентності при вивченні іноземної мови для професійної комунікації.

У якості кінцевого показника ефективності педагогічних умов для перевірки об'єктивності отриманих даних (при виділенні контрольних та експериментальних груп) ми скористалися коефіцієнтом, що обчислюється за такою формулою:

$$K_e = (\beta_\alpha \pm \Delta\beta) / \beta_0$$

Де K_e – коефіцієнт ефективності, β_α – середні показники сформованого тестованого виду компетентності експериментальної групи на контрольному етапі; β_0 – середні показники контрольної групи на контрольному етапі; $\Delta\beta$ – різниця середніх показників, отриманих на початковому константуючому етапі вищевказаних груп. Знак + береться, коли вихідні дані експериментальної групи нижче, ніж в контрольній.

Показником сформованості компетенцій усного та письмового перекладу може слугувати успішність виконання відповідних видів перекладу.

Для одержання валідних результатів була адаптована методика Oronzo M., суть якої полягає у вимірі компетенції, що діагностується, на основі аналізу та ранжирування помилок при виконанні відповідного виду перекладу [3].

Нами були виділені: помилки, що призводять до втрати або викривлення інформації (граматичні, лексичні, термінологічні, тощо), а також стилістичні недоліки.

У процесі виконання усного (послідовного) перекладу методика враховує також недоліки, що призводять до порушення міжкультурної комунікації. На основі кількості зроблених помилок і недоліків, обчислювався кінцевий коефіцієнт за формулою В.П. Беспалько [1]: $K = N / M$, де K – коефіцієнт засвоєння, N – число виконаних операцій, M – загальне число операцій.

Під виконаною операцією розуміємо правильно перекладене речення, тоді як при наявності помилок, що спотворюють інформацію, речення вважається непереведеним, як і за наявності двох та більше недоліків.

На початковому етапі для перекладів як усних, так і письмових, відбиралися тексти загального змісту (без урахування галузі професійної комунікації), напрямок перекладу: з англійської на українську, а на підсумковому – виходячи зі специфіки галузі професійної комунікації, напрямок перекладу з української на англійську. Важливо відзначити, що на підсумковому етапі тексти для усного перекладу даються англійською мовою через необхідність перевіряти здатність розуміти іншомовне мовлення на слух.

Обсяг текстів зберігався незмінним (2000-2500 тисяч друкованих знаків) як на початковому, так і на кінцевому етапі.

Інформаційна компетенція на початковому етапі оцінюється анкетуванням, на кінцевому – методом аналізу продуктів діяльності й спостереження за роботою студентів у спеціальній комп'ютерній лабораторії, з доступом до ресурсів мережі Інтернет, а також з набором професійних перекладацьких програм (демонстраційні версії).

На основі виділених критеріїв і результатів діагностичного обстеження, були визначені три рівні сформованості самоосвітньої компетентності при вивченні англійської мови для професійного спілкування.

Високий рівень: характеризується здатністю виконати письмові й усні (послідовні) переклади з відсотком перекладацьких та мовних помилок і недоліків не більше 10 %, використовувати засоби ІКТ для інформаційно-довідкового, термінологічного пошуку, автоматизації письмового перекладу, дистанційної взаємодії.

Середній рівень: характеризується здатністю виконати письмові й усні (послідовні) переклади з кількістю перекладацьких та мовних помилок і недоліків не більше 30 %. Студенти володіють техніками автоматизації письмового перекладу, однак не використовують засоби ІКТ для інформаційно-довідкового й термінологічного пошуку.

Низький рівень: при виконанні письмових і усних (послідовних) перекладів допускається до 50 % перекладацьких і мовних помилок і недоліків. Засоби ІКТ для інформаційно-довідкового, термінологічного пошуку, автоматизації письмового перекладу, дистанційної взаємодії не використовуються.

Таким чином, на основі критеріїв і результатів діагностичного обстеження ми визначили рівні сформованості самоосвітньої компетентності при вивченні англійської мови для професійного спілкування у студентів немовних спеціальностей.

Отже, з метою проведення експериментальної перевірки ефективності використання встановлених педагогічних умов формування самоосвітньої компетентності у студентів немовних спеціальностей було розроблено методику формування зазначеного виду компетентності, описано схему педагогічного процесу та організацію експериментального навчання. Перспективу подальших наукових розвідок у межах дослідження вбачаємо в аналізі та інтерпретації результатів експериментальної перевірки розробленої методики

формування самоосвітньої компетентності у студентів немовних спеціальностей з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беспалько В.П. Основы теории педагогических систем / В.П. Беспалько. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1977. – 304 с.
2. Євтух М.Б., Кулик М.С., Лузік Е.В., Ільїна Т.В. Математичне моделювання в психологічних та соціологічних дослідженнях: Підручник. – К.: ТОВ “Інформаційні системи”, 2012. – 428 с
3. Копил О.А. Поняття самостійної роботи у контексті формування самоосвітньої компетентності студентів немовних спеціальностей / Копил О.А. // Вісник ЧНПУ імені Т.Г.Шевченка. – Серія “Педагогічні науки”. – 2011. – Вип. 90. – С.100-103
4. Копил О.А. Самоосвіта в структурі фахової підготовки студентів немовних спеціальностей / Копил О.А. // Вісник ЧНПУ імені Т.Г.Шевченка. – Серія “Педагогічні науки”. – 2011. – Вип. 93. – С.163-166
5. Oronzo M. Measuring Translation Competence Acquisition / M.Oronzo // Meta. – vol. 47, № 3. – 2002. – p. 375-402.

Копыл О.А.

ОРГАНИЗАЦИЯ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ ПРОВЕРКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ МЕТОДИКИ ФОРМИРОВАНИЯ САМООБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Статья посвящена проблеме формирования самообразовательной компетентности студентов неязыковых специальностей при изучении иностранного языка для профессионального общения. В статье рассматриваются основные принципы организации и проведения экспериментальной проверки эффективности разработанной автором методики формирования данного вида компетентности с использованием информационно-коммуникационных технологий.

Ключевые слова: самообразовательная компетентность, студенты неязыковых специальностей, информационно-коммуникационные технологии.

Kopyl O.A.

ORGANISATION OF EXPERIMENTAL CHECK OF EFFECTIVENESS OF FORMATION TECHNIQUE OF THE STUDENTS' SELF-EDUCATING COMPETENCE IN THE SPHERE OF PROFESSIONAL EDUCATION WITH THE HELP OF INFORMATIONAL AND COMMUNICATIONAL TECHNOLOGIES

The article is dedicated to the problem of the students' self-educating competence formation in the sphere of professional education while studying a foreign language for specific purposes. The article considers main organization and prosecution principles of experimental check of effectiveness of formation technique of the students' self-educating competence in the sphere of professional education with the help of informational and communicational technologies.

Key words: self-educating competence, students of professional education specialties, informational and communicational technologies.

УДК 168.522:(316.642+141.201.1):63-057.4

Костриця Н.М.

КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-АГРАРНИКІВ: КОМПОНЕНТИ, КРИТЕРІЇ, РІВНІ

У статті розглядається проблема формування культурологічної готовності. Автором дослідження визначено компонентну структуру культурологічної готовності майбутніх фахівців-аграрників, її критерії та рівні.